

LUND UNIVERSITY

Bekräftelse och utmaningar - om kyrkan som välfärdsaktör

Linde, Stig; Idestrom, Jonas

Published in:
Svensk Kyrkotidning

2017

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Linde, S., & Idestrom, J. (2017). Bekräftelse och utmaningar - om kyrkan som välfärdsaktör. *Svensk Kyrkotidning*, 113(11), 338-342.

Total number of authors:
2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Jonas Ideström & Stig Linde

Bekräftelse och utmaningar – om kyrkan som välfärdsaktör

Under 2016 genomförde vi (Jonas Ideström och Stig Linde) ett teologiskt aktionsforskningsprojekt med pastoratet i Mölndal.¹ Utgångspunkten var erfarenheter från ett transitboende för ensamkommande flyktingbarn som drevs i kommunens regi i församlingshemmet i Fässberg. Detta är den andra av två artiklar som redogör för resultat från projektet (den första artikeln publicerades i Svensk Kyrkotidning nummer 9, 2017)

I den förra artikeln uppehöll vi oss vid de externa relationerna, vad vi kan kalla *utomorganisatoriska faktorer*. Fokus låg på kyrkan som aktör i förhållande till olika förståelser av välfärd. I den här artikeln handlar det i större utsträckning om interna perspektiv och teologiska frågor om kyrkans identitet och uppdrag. Artiklarnas skilda perspektiv ska inte läsas som att vi försöker hålla isär kyrkans inre och yttre liv. Det vore en falsk och konstruerad separation. Tvärtom bekräftar projektet i Mölndal med all önskvärd tydlighet att interna och externa processer förutsätter varandra och bidrar till att kyrkan framträder så som den gör. En viktig konsekvens av detta är att teologi och tro inte kan reduceras eller förpassas till kyrkans "inre liv". Även externa relationer, byggnader, samarbets- och ledningsstrukturer är teologiskt signifikanta. Men med detta sagt är det samtidigt möjligt att välja att titta på materialet och kyrkan utifrån olika perspektiv. Och i den här artikeln vänder vi blicken in mot den lokala kyrkan. Det är då teologiska reflektioner och självförståelser bland företrädare för Svenska kyrkan i Mölndal som står i fokus.

Inledningsvis redogör vi kort för hur vi gick tillväga för att skapa teologiska texter tillsammans med medarbetare i Mölndals pastorat. Vi kommer då också att argumentera för att själva tillvägagångssättet är teologiskt viktigt. De rum för samtal och reflektion som projektet tillhandahöll utgjorde förutsättningar för de teolo-

giska reflektionerna som formuleras i texterna. Därefter presenterar vi några av de teologiska temata som framträder i materialet och artikeln avslutas med några av våra lärdomar från projektet.

Teologisk aktionsforskning – vad är det? Och varför?

Det övergripande syftet med forskningsprojektet som genomfördes i Mölndal var att bidra till ett konstruktivt teologiskt samtal om kyrkan som välfärdsaktör.

Två viktiga utgångspunkter och ställningstaganden låg till grund för projektet och hur det genomfördes. För *det första* att konkreta och praktiska erfarenheter av arbete i församlingssammanhang är en viktig och användbar resurs för teologisk reflektion. För *det andra* att den tolkning och det reflekterande som medarbetare i kyrkan dagligen är involverade i är en viktig tillgång i teologiska tolkningsprocesser.

Mot bakgrund av de här utgångspunkterna var det viktigt med en lokal förankring och ett *deltagarengagemang* i projektet. Vi externa forskare forskade *med* medarbetare i församlingarna. Tillsammans med dem samtalade och analyserade vi data som vi externa forskare hade skapat och samlat in. Det var en avgörande förutsättning för forskningsprocessen. Det här tillvägagångssättet kan beskrivas som en form av *aktionsforskning*.²

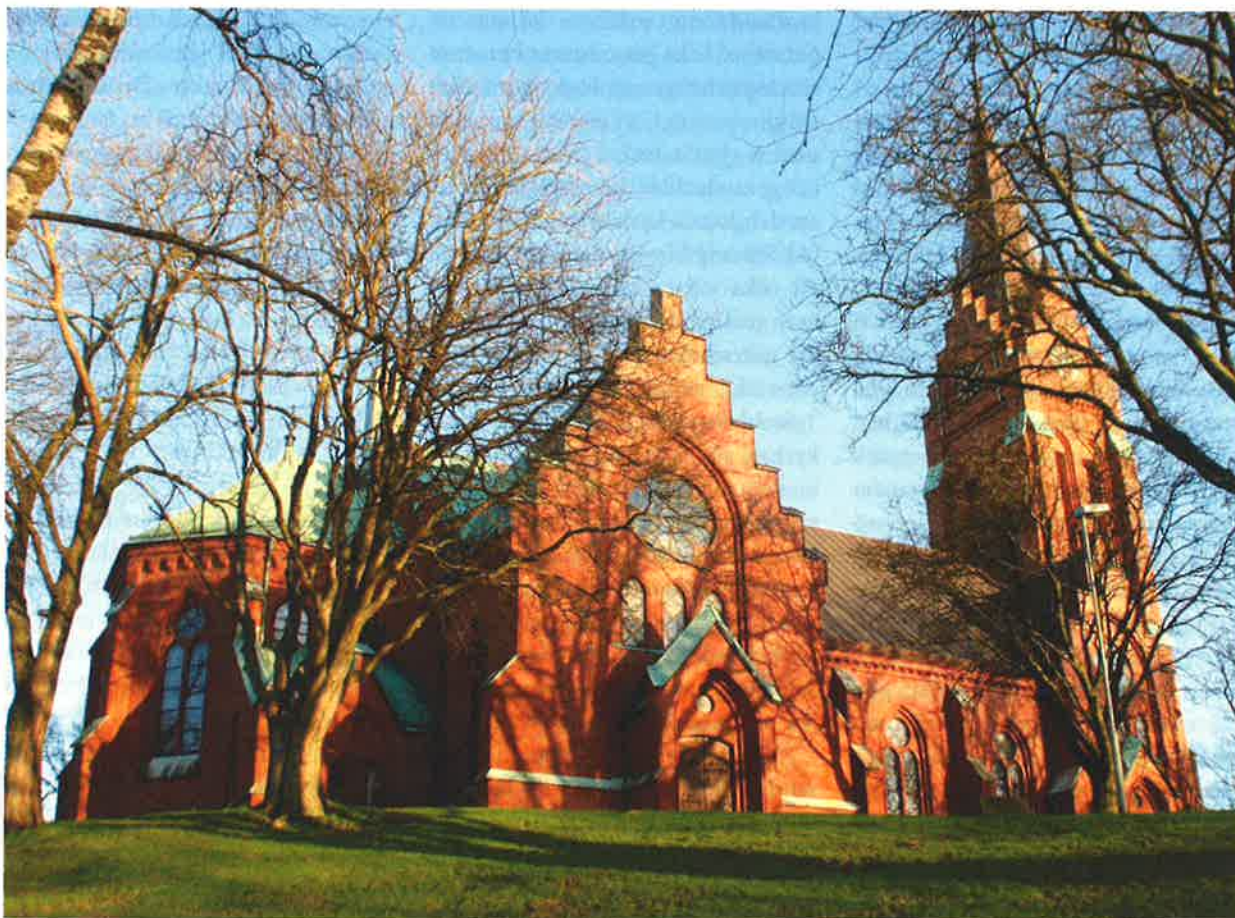
Församlingsforskargruppen

Navet i forskningsprojektet har varit

möten med en församlingsforskargrupp som bildades i inledningen av projektet. Gruppen bestod av kyrkoherden, en församlingssherde, en diakon, en pedagog, en kyrkorådsledamot och de två externa forskarna. Församlingsforskargruppen träffades vid sex tillfällen under perioden april 2016 – februari 2017. Det inledande mötet fungerade som en introduktion till projektet och vid det avslutande mötet fick gruppen läsa ett utkast på projektrapporten som har skrivits av de externa forskarna.

All forskning drivs av någon form av problem som behöver lösas eller frågor som ska besvaras. I aktionsforskning är därför formulerandet av problem eller frågor en viktig del av den gemensamma processen – det var också uppgiften när församlingsforskargruppen hade sin första seminariedag. "Vad kan vi *lära* av det som har skett i samband med att pastoratet lät kommunen öppna och driva ett transitboende för ensamkommande flyktingbarn i församlingshemmet i Fässberg?". Så formulerades den övergripande frågeställningen för projektet.

De övriga seminariedagarna ägnades åt att samtala kring och tolka data som de externa forskarna hade samlat in och skapat. Det handlade i huvudsak om intervjuer och observationer. Vid en av seminariedagarna samtalade gruppen i dialog med en evangelietext. Församlingsforskargruppen fick också ta del av transkriptioner från sina egna samtal för att *tillföra ytterligare nivåer och perspektiv till* »

Fälsbergs kyrka

tolkningarna. Sammantaget kan seminariedagarna med församlingsforskargruppen beskrivas som *ett rum för tolkning* (ett hermeneutiskt rum). Rummet erbjöd ett tryggt och kreativt sammanhang där vi tillsammans kunde tolka och reflektera kring datamaterialet och tillsammans skapa teologiska reflektioner och kunskap som var baserad i erfarenheter från processen kring transitboendet i Fälsbergs församlingshem. Transitboendet och processerna kring det har fungerat som en punkt i tid och rum utifrån vilket ett reflekterande samtal har tagit sin början som har bidragit till en fördjupad kunskap om den lokala kyrkans identitet och uppdrag.

Teologi – ett deltagande språk

Inom praktisk teologisk forskning har flera teologer pekat på paralleller mellan den praktiska teologins och aktionsforskningens utgångspunkter och förhållningssätt. De påminner om att teologi och teologisk forsk-

ning inte kan reduceras till att beskriva och analysera olika fenomen. Teologins grund i Bibelns berättelser och kyrkans tradition innebär att den teologiska reflektionen också bör syfta till förändring (både i tanke och handling).

I samtida praktisk teologisk forskning finns också ett ökat fokus på det teologiska språkets deltagande karaktär.³ I kyrkans tradition finns språk och riter som syftar till att dra människor in i relationer till varandra och till Gud. Det betyder att teologiskt förankrad kunskap i viss utsträckning bör förstås som deltagande till sin karaktär. Det är genom att delta och vara engagerade i olika sammanhang som människor kan få kunskap om andra människors livsförutsättningar men också om Gud och Guds rörelser i världen. Aktionsforskningens metoder och tillvägagångssätt tillhandahåller redskap för att skapa kunskapsprocesser som präglas av deltagande.

Samtalen som fördes i församlings-

forskargruppen spelades in och transkriberades och utgör i sig teologiska texter, även om de i sin form och stil skiljer sig från mer traditionella teologiska texter. Det är till dessa texter och ett par temata som framträder i dem som vi nu vänder oss.

Vad är på riktigt?

En återkommande reaktion i intervjumaterialet som församlingsforskargruppen läste var äntligen! Detta uttryck visade på en upplevelse hos de intervjuade att de i samband med skeendena kring transitboendet fick ta itu med något handfast och påtagligt. Medarbetare berättade om hur meningsfullt och speciellt det kändes att få vara med och sortera eller dela ut kläder. En av dem som leder minior- och juniorgruppen såg till exempel hur klädinsamlingen gjorde det möjligt att synliggöra för barnen att relationen till Gud handlar om relationer utåt – att göra något för andra människor. Det framgick också att fler än de anställda medarbetarna »

i kyrkan delade erfarenheter av att engagemanget upplevdes som meningsfullt.

Församlingsforskargruppen uppmärksammade de här reaktionerna och ägnade delar av samtalen åt att försöka förstå vad det handlade om. Ett sätt att förstå de här erfarenheterna och uttrycken var, enligt församlingsforskargruppens samtal, att vi lever i ett samhälle och en tid där det finns ett begränsat utrymme för konkreta uttryck för medmänsklighet. Kyrkan kan fungera som ett betydelsefullt sammanhang när det händer saker i samhället som gör att det hetar till eller uppstår oro – då är kyrkan en möjliggörare som ger trygghet.

Sådana tillfällen kan också innebära att kyrkliga medarbetare kan känna en stor acceptans för det man gör. De mjuka värden som präglar det kyrkliga arbetet tog sig konkreta och handfasta uttryck. Möjligheten till konkret engagemang blir också viktig i en situation där man på TV ser hur människor lider. Även i församlingsforskargruppen fanns liknande upplevelser. Någon berättade till exempel

sammad för att man gör det man säger att man ska göra, ”det vi står varje söndag och säger att vi ska göra. Och nu gjorde vi det. Vi inte bara pratade utan vi gjorde det”.

Agerandet blev då en bekräftelse på att den lokala kyrkan är på rätt väg. ”Så för mig blev ju detta ett skäl till att orka vidare.” Det bekräftar det man tror på och att det ”håller” när det gäller och tron sätts på prov. Och det väcker engagemang.

Stoltheten handlade också om att kyrkan var en aktör som kunde erbjuda en möjlighet för människor att göra något konkret för att hjälpa. Bakgrunden var att situationen för flyktingar i Sverige och världen väckte ett engagemang hos människor i Mölndal som gjorde att både kyrkans och kommunens växlar ”ringdes sönder och samman”.

Kyrkan tog på sig uppgiften att samla in kläder, och människor gavs möjlighet att agera, vilket väckte en oförutsett stor respons. För en gångs skull var det kyrkan som utan egentliga förberedelser hade något handfast att hänvisa människor till. ”Vi brukar

men som samtidigt kan upplevas stå i vägen för att få göra mer konkreta och handfasta saker för och med människor.

Transitboendet och engagemanget kring klädinsamlingen gjorde det möjligt som anställd att få göra något mer konkret – det andra fick stå tillbaka en stund. Reaktionen ”äntligen” kan därmed för vissa förstås som en kritik, inte nödvändigtvis mot Mölndals pastorat, men mot Svenska kyrkan som institution och dess sedvanliga prioriteringar. ”Jag känner många gånger att vi lägger alldeles för mycket resurs på en redan resursstark grupp”. En extraordinär händelse och en fråga från en extern aktör (i det här fallet Mölndals stad) ledde till att medarbetare och förtroendevalda tvingades reflektera över kyrkans mission och identitet.

Erfarenheterna av att skeendet kring transitboendet har gjort att kyrkan får göra något som är på riktigt väckte också ytterligare kritiska frågor. Om detta upplevs att vara på riktigt, vad är det då som sker i pastoratet annars? Är inte det på riktigt? Måste det till en extraordinär händelse för att människor i och utanför kyrkan ska känna att man gör något konkret och påtagligt?

I samtalen som följde blev det tydligt att svaren på de här frågorna kunde gå i lite olika riktningar. Ett svar kunde vara att kyrkan faktiskt i för hög utsträckning till vardags inte gör det den borde göra. Vardagsverksamheterna och allting kring det, som i sig är viktigt, kan ändå stå i vägen för ett mer handfast och konkret arbete. Kanske kan det också vara så att många människor frågar efter och önskar sig en kyrka som är en tydligare aktör i frågor som rör rättvisa och social utsatthet.

Ett annat svar gick i motsatt riktning. Argumentet var då att människors tillit till och förväntan på kyrkan förutsätter det vardagliga arbetet som sällan är spektakulärt eller extraordinärt. Vardagens arbete som tålmodigt utförs i det tysta skapar ett förtroendekapital som är en avgörande förutsättning för att människor

erbjuda en möjlighet för människor att göra något konkret för att hjälpa

om att det blev betydelsefullt att få vara med och förbereda och bädda madrasserna inför att transitboendet skulle öppna. Genom det konkreta kroppsliga arbetet blev det tydligt att flyktingarnas behov fanns ”här och nu” och inte bara någon annanstans i världen.

I materialet fanns också tydliga uttryck för en stolthet över hur pastoratet agerade. Stoltheten handlar i grunden om att man svarade ja på kommunens fråga och därmed kunde vara med och bidra. Men stoltheten påverkas också av det faktum att kyrkan gör något som man också blir uppmärksammad för. I församlingsforskargruppen uttrycktes det bland annat som att man nu blev uppmärk-

vara de som har samtalsgrupperna, studiegrupperna, fördjupningsgrupperna och plötsligt var det vi som kunde säga: vi har 1000 kartonger som behöver flyttas på”. Kyrkan kunde fungera som en möjliggörare som gjorde det möjligt för människor att få kanalisera sin vilja till att engagera sig och bidra.

Kritik av kyrkans prioriteringar

I församlingsforskargruppen konstaterade man också att när anställda medarbetare uttrycker äntligen kan det spegla känslor av att man till vardags upplever sig sitta fast i det kyrkliga vardagsarbetet. Det är så mycket som ska göras, som är angeläget,

ska känna förtroende för kyrkan när det blir situationer som kräver mer spektakulära insatser och handlingar. Sammantaget framträdde i samtalen en nyanserad förståelse av förhållandet mellan det vardagliga och det extraordinära i kyrkans liv som både gav utrymme för självkritik och bekräftelse av det arbete som utförs.

En fråga som utmanar

I en dialog med evangelieberättelsen om den kananeiska kvinnan som försöker förmå Jesus att hela hennes dotter tillfördes ytterligare perspektiv till samtalet. Berättelsen från Matteusevangeliet kom att fungera som ett tolkningsredskap och en viktig röst in i församlingsforskargruppens samtal.

I samtalet sökte gruppen både efter paralleller mellan det som sker i evangeliet och i händelserna kring transitboendet och vad i skeendet i evangelieberättelsen som kunde utmana medarbetarna och pastoratet. En parallell som uppmärksammades handlade om att frågan från kommunen om transitboendet hade tvingat Svenska kyrkan i Mölndal att reflektera över sin identitet och sin mission. På ett liknande sätt tvingar kvinnan med sin fråga Jesus att reflektera över sitt uppdrag. Hans första reaktion är att försöka avfärda henne genom att hänvisa till att hans uppdrag är begränsat till hans eget folk. Men kvinnans tro och påstridighet leder till att Jesus lyssnar till hennes behov och botar hennes dotter.

En fråga från en extern aktör tvingar Jesus och kyrkan att reflektera över sitt uppdrag. Frågan från kommunen gör det tydligt att kyrkan och församlingen inte enbart finns för sina medlemmar utan har ett vidare uppdrag och ansvar. I upplevelserna av att äntligen få göra något som känns meningsfullt och konkret finns därmed också ett tydliggörande av vad som är centralt i kyrkans uppdrag.

Samtalen med församlingsforskargruppen visade också att berättelsen kunde öppna upp för ytterligare självkritiska perspektiv.

För vems skull?

I samtalet funderade gruppen på vad

det skulle innebära att identifiera kyrkans medarbetare med kvinnan i texten och ungdomarna på transitboendet med Jesus? Ungdomarna, liksom Jesus, hade behov av lugn och ro. Jesus hade sökt sig till ett område där han kunde få vara i fred. Ungdomarna hade efter en lång och svår flykt fått komma till ett transitboende där de kunde få lugn och ro. Kan det vara så att de kyrkliga medarbetarna "behövde" ungdomarna på flykt för att få känna sig viktiga och känna mening?

Det är en kritisk fråga som församlingsforskargruppen ställde. Diskussionen bidrog med viktiga perspektiv in i samtalet. Ser man till samtalen i församlingsforskargruppen i sin helhet är det slående hur dialogen med evangelieberättelsen tillför viktiga och kreativa perspektiv till en pågående teologisk självreflektion.

Att leva utan lyckliga slut

Ytterligare ett tema som framträdde och tog form i samtalen med församlingsforskargruppen handlade om utmaningen att leva utan lyckliga slut. Både i intervjumaterialet och i församlingsforskargruppen fanns erfarenheter av att stå i situationer och finna sig i sammanhang där man tvingas inse att det inte finns något lyckligt slut att hoppas på.

I samtalet konstaterade man att flera av berättelserna i Bibeln, kanske särskilt en del av dem i Nya Testamentet, kan läsas som berättelser med lyckliga slut. Människor blir botade och livssituationer förändras. En sådan läsning kan närmast upplevas som provocerande när man samtidigt möter människor som står i situationer där det inte tycks finnas någon möjlighet till några lyckliga slut. Samtidigt konstaterade församlingsforskargruppen att det i Bibelns texter och berättelser också finns tydliga uttryck för just maktlöshet där några lyckliga slut inte kan förutsättas.

Reflektionerna om lyckliga slut präglades i stor utsträckning av intervju berättelser från besök på förvaret vid Migrationsverkets institution Sagensen i Källered. På förvaret vistas människor som väntar på att utvisas.

När volontärer och medarbetare besöker dem som vistas där har man ingen möjlighet att förändra det faktum att de inte får stanna kvar i Sverige. Besökarna kan inte lösa sådana problem. Gruppen såg här en utmaning att gå från att vara problemlösare till att "bara" vara närvarande. Samtalen visade också hur erfarenheterna från förvaret ifrågasatte en ensidig förståelse av förhållandet mellan besökarna och de som vistades i förvaret. Det handlade sällan om att besökarna var bärare av tro medan de som skulle utvisas gav uttryck för hopplöshet. Berättelserna visade istället på relationer präglade av ömsesidighet där tron hos dem som vistades i förvaret också kunde väcka tro och hopp hos besökarna, som kämpade med sin egen tro och sitt eget hopp i mötet med förvarets avgränsade livsvärld.

Skeendet kring transitboendet innebar också att besöksverksamheten vid förvaret som pågått under många år blev uppmärksammat i pastoratet på ett nytt sätt.

Ingen annan Gud har sår

Reflektionerna om lyckliga slut och tro väckte i församlingsforskargruppen frågor om vilken roll teologiska tankar och föreställningar spelar för våra upplevelser och förhållningssätt. I kyrkoherdens rum där församlingsforskargruppen träffades hänger en tavla med texten "Ingen annan Gud har sår". Tavlan blev en aktör i församlingsforskargruppens samtal och tolkning. Evangeliernas vittnesbörd om hur Jesus Kristus blir korsfäst, dör och uppstår skulle, som redan nämnts, kunna läsas som en berättelse med ett "lyckligt slut".

Men i församlingsforskargruppens samtal framgick att evangelierna, i sin helhet, också kan (och bör) läsas på ett annat sätt. En nyckel i en sådan läsning är att se på uppståndelsen utifrån ett eskatologiskt perspektiv – vi lever fortfarande i väntan på uppståndelse i förhållande till livsvillkor vi och andra lever under. Jesus led inte bara då, Jesus lider också nu.

I samtalen betonades att evangeliernas vittnesbörd om det som sker »

med och omkring Jesus också rymmer Getsemane, Golgata och korset. De erfarenheter av vanmakt, smärta och sorg som evangelierna skildrar kan vara resurser för medarbetare i kyrkan men det förutsätter, enligt reflektionerna i gruppen, att man står ut med att dröja kvar i dem, och inte "rusa iväg" till den tomma graven. "Den tomma graven finns. Vi står vid korset, men uppståndelsen finns." Därmed synliggörs ett förhållningssätt som innebär att man både är närvarande och kan dela människors utsatthet samtidigt som hoppet och tron på att något annat är möjligt, något som kan få bidra med kraft och tålamod. Detta trots att man inte tycks kunna förändra situationen, eller hantera den på något annat sätt än att vara just närvarande.

Att hårbärgera röran

Det framgick också av samtalen i församlingsforskargruppen att de teologiska reflektionerna förankrade i passionshistorien också fungerar som organisationsteoretiska resurser både i förhållande till beslut som ska fattas och i reflektioner och samtal om församlingarnas och pastoratets uppdrag och uppgifter. Erfarenheterna av att möta människor i svåra situationer präglade av maktlöshet kan bland annat förstås i förhållande till tanken på kyrkan som Kristi kropp. Som en deltagare i gruppen uttryckte det:

Det måste rymma det som är svårt. Där är människor som har det svårt och det krävs något av oss och vi måste göra avkall. Där tänker jag att det är en sårad kropp som är på väg. Det finns en styrka att också den sårade kroppen fungerar. Det är också en uppstånden kropp. Kristi kropp utmanar mig, som tycker att saker ska vara bra.

Tanken på kyrkan som en kropp med sår hjälper bland annat kyrkoherden att "hårbärgera röran", som det beskrevs i församlingsforskargruppen. Pastoratets liv och organisation framstår inte sällan som just rörigt. Projektet visade med stor tydlighet hur den lokala kyrkan fram-

träder i och genom en komplex och svåröverskådlig väv av relationer mellan människor, platser, byggnader, verksamheter, beslut, texter, gudstjänster et cetera (se nätverkskartan i den förra artikeln). Det kräver ett stort mått av tro och tillit att våga leva öppet för denna komplexitet och brist på kontroll. Och ett sådant förhållningssätt är i sig ett förkroppsligande av en teologi om kyrkans mission och identitet.

Vi äger inte kyrkans identitet

Forskningsprojektet visar att själva mötet och interaktionen med andra aktörer och institutioner kring konkreta frågor och händelser påverkar den kyrkliga självförståelsen. I vår tidigare artikel⁴ pekade vi på hur kyrkans aktörsroll inte minst formas av fältet som den kyrkliga verksamheten framträder inom. Sammantaget framträder i församlingsforskargruppens samtal och i intervjuerna en insikt om att företrädare för kyrkan inte har tillgång till en fullständig och färdigformulerad självförståelse som man agerar utifrån och kan kommunicera till andra. Snarare finns mer eller mindre sammanhängande föreställningar om vad det är att vara kyrka som utmanas, kompletteras, bekräftas och förändras i möten med människor och institutioner. Kyrkans identitet är därmed inte något som kyrkans företrädare kan kontrollera eller skapa. Att tala om att kyrkan är Kristi kropp är en konkret påminnelse om att kyrkan inte äger sin egen kropp och identitet.

Forskningsprojektet har också visat att det i en församling eller ett pastorat finns en mängd olika föreställningar och tankar om vad det innebär att vara kyrka. Dessa kommer på olika sätt till uttryck i ord och handlingar. Det är en viktig insikt och iakttagelse att beakta när man i olika sammanhang talar om kyrkans uppdrag och identitet. Det finns alltid en risk att samtal som ska resultera i gemensamma mål eller visioner inte ger utrymme för en brokig mångfald av tankar och föreställningar om kyr-

kan. Mångfalden kan uppfattas som ett problem som ska hanteras.

Den form för samtal som forskningsprojektet har erbjudit visar på goda möjligheter att föra konstruktiva samtal utan att behöva reducera en komplex verklighet till oigenkännlighet. En erfarenhet av projektet är därför att det är angeläget att det i en församling finns tillfällen och rum för den här typen av samtal. Då kan man kontinuerligt och tillsammans formulera teologiska reflektioner som direkt eller indirekt har med kyrkans uppdrag och identitet att göra.

Projektet har också bidragit till att synliggöra hur teologi skapas och formas i praktiken samtidigt som det också har erbjudit metoder för att formulera och reflektera över sådana teologiska uttryck. Sammantaget är resultaten från detta forskningsprojekt, med sin deltagarbaserade och praktikorienterade ansats, ett bidrag till samtal om kyrkan som välfärdsaktör.

JONAS IDESTRÖM

TD, docent, Svenska kyrkans
forskningsenhet, Uppsala

STIG LINDE

FD, lektor, Socialhögskolan,
Lunds universitet

Noter

1 Rapporten från projektet som presenterades vid en dag för reflektion i Mölnådal finns att läsa och ladda ner på www.svenskakyrkan.se. Använd sökfunktionen och sök efter "Det här är någonting vi måste göra".

2 Idestrom, Jonas och Tone Stangeland Kaufman, "Whose Voice? Whose Church?—Using Action Research in Practical Ecclesiology", i Blåder, Niclas and Kristina Helgesson Kjellin, *Mending the World. Possibilities and Obstacles for Religion, Church, and Theology*, s. 486-502. Eugene, OR: PickWick, 2017.

3 Se t. ex. Fiddes, Paul, *Participating in God. A Pastoral Doctrine of the Trinity*. Louisville: Westminster John Knox, 2000. Se också Idestrom, Jonas "Guds pedagogik, möjlighetsrum och ideellt engagemang" i *Idealitet som utmanar*. Verbum: Stockholm, 2016.

4 SKT nr 9 2017 Kyrkans alternativa roller som välfärdsaktör